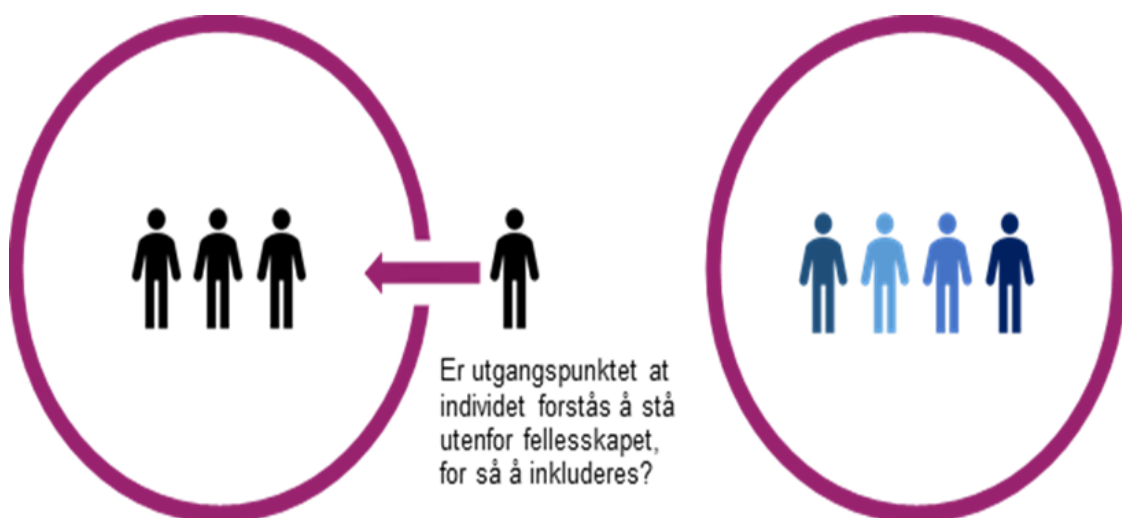

Hva er inkludering?

I et inkluderende læringsmiljø har alle sin naturlige plass i det faglige og sosiale fellesskapet.

Artikkel Oppdatert: 01.08.2022

Inkludering handler om å tilpasse læringsmiljøet til mangfoldet blant barn og elever, og gi alle reell mulighet til å delta i det faglige og sosiale fellesskapet. Et inkluderende læringsmiljø verdsetter mangfold, noe som ifølge forskning er en helt nødvendig forutsetning for å skape et inkluderende læringsmiljø. I et inkluderende læringsmiljø har alle sin naturlige tilhørighet, og ingen betegnes som inkluderte. Høyre side av figuren under illustrerer inkluderende holdning; alle er forskjellige, men de hører likevel hjemme i fellesskapet.

Figur: Jørn Østvik

Statped har som mål å fremme inkludering, og arbeide for at alle deltar i barnehagens og skolens læringsfellesskap. Det innebærer at alle har en opplevelse av sosial tilhørighet, og at det pedagogiske tilbudet er tilpasset den enkeltes behov og forutsetninger, slik at alle gis mulighet til menneskelig og faglig utvikling.

Inkludering er å legge til rette for:

- Fysisk tilgang til klassens/ gruppas fellesskap
- Mulighet til å bidra inn i fellesskapet

- Mulighet til å si sin mening om egen opplæring
- Deltakelse i læringsaktiviteter
- Deltakelse i det sosiale fellesskapet
- Sosialt og faglig læringsutbytte for alle

Hvordan forstå inkludering?

Inkludering er et viktig utdanningspolitisk prinsipp som er nedfelt både i internasjonale erklæringer og konvensjoner, samt nasjonale styringsdokumenter som gjelder for barnehage og skole. For å realisere inkludering er det viktig at vi har en forståelse av hva det innebærer i praksis. Det fins ulike beskrivelser av hvordan vi skal forstå inkludering. Disse beskrivelsene vektlegger ulike sider ved inkludering, samtidig som de også utfyller, og delvis overlapper hverandre.

Inkludering kan beskrives som fellesskap, deltakelse, medvirkning og læringsutbytte. Med fellesskap menes her tilgang til sosialt fellesskap med jevnaldrende i det allmennpedagogiske tilbudet i eget nærmiljø. Deltakelse beskrives som en toveis prosess, og handler både om å bidra inn i fellesskapet, og samtidig ta imot fra fellesskapet. Medvirkning innebærer mulighet til å bli hørt og til å påvirke egen situasjon, og læringsutbytte om at alle skal gis mulighet til faglig og sosial læring og utvikling. (Les mer i Haug, 2017)

Inkluderingsbegrepets tre dimensjoner

Inkludering kan også forklares med utgangspunkt i tre ulike dimensjoner, som hver for seg beskriver viktige sider ved inkludering. (Les mer i Nilsen, 2017).

Den fysiske/organisatoriske handler om hvordan opplæringen er organisert. Det å ha fysisk og organisatorisk tilgang til fellesskap med andre er en viktig side ved inkludering, og av stor betydning for den enkeltes mulighet til å delta i læringsfellesskapet.

Den sosiale dimensjonen ved inkludering handler om hvorvidt det sosiale miljøet er inkluderende på en slik måte at alle har en reell mulighet til å være del av det sosiale fellesskapet, og til å utvikle sosiale relasjoner med sine jevnaldrende.

Den faglige/kulturelle dimensjonen ved inkludering handler om hvorvidt alle gis tilgang til faglig læring og utvikling på måter som gir mening for den enkelte. Kulturell

deltakelse vil si å delta i læringsaktiviteter og læringsfellesskap sammen med andre, som f. eks. gruppeoppgaver, stasjonsundervisning eller prosjektarbeid.

Inkluderingsens objektive og subjektive side (Les mer i S. Nilsen)

Inkluderingsbegrepet kan også deles inn i en **objektiv** og en **subjektiv** side. Hvis vi tar utgangspunkt i fysisk/organisatorisk, sosial og faglig/kulturell inkludering, har alle disse tre dimensjonene både en objektiv og en subjektiv side.

Dette er illustrert i figuren:

Inkluderingsbegrepet, figur

Inkludering vil ut fra denne modellen handle om:

- Hvordan læringsmiljøet er tilrettelagt for fysisk/organisatorisk inkludering, sosial inkludering og faglig/kulturell inkludering.
- Barnets og elevens opplevelse av læringsmiljøet med tanke på fysisk/organisatorisk, sosial og faglig/kulturell inkludering.

Den objektive siden ved inkluderingsbegrepet handler om hvordan læringsmiljøet er tilrettelagt med tanke på både fysisk/organisatorisk, sosial og faglig/kulturell inkludering. Det handler om hvordan barnehagens og skolens ansatte ser på og vurderer læringsmiljøet på disse tre områdene. Den enkelte barnehage og skoles evne til å legge til rette for et inkluderende læringsmiljø vil avhenge av barnehagens og skolens handlingsrom, og hvilke rammer og ressurser det har til rådighet, men også av den enkeltes profesjonelle skjønn, og av kulturen på den aktuelle pedagogiske institusjonen.

Det at læringsmiljøet på disse områdene er lagt til rette slik at alle kan delta, betyr ikke nødvendigvis at barnet eller eleven opplever det slik. Den subjektive siden ved inkluderingsbegrepet handler nettopp om den enkeltes opplevelse av læringsmiljøet, både med tanke på det fysiske/organisatoriske, sosiale og faglig/kulturelle området.

Det å etterspørre og lytte til barnets og elevens opplevelse er av stor betydning om vi skal ivareta den subjektive siden ved inkludering.

Ifølge Barnekonvensjonens art. 3, har barn rett til å gi uttrykk for sitt syn i alle saker som angår dem selv, og deres synspunkter skal tillegges stor vekt. Inkludering i lys av modellen over vil innebære å etterspørre barnets og elevens subjektive opplevelse, både av organiseringen, det sosiale miljøet, og den faglige/ kulturelle siden ved læringsmiljøet. Dette skal så inngå i en vurdering av barnets beste, slik det er beskrevet i Barnekonvensjonens art. 12.

Inkludering i praksis

Inkludering i praksis kan beskrives som en prosess som skolen og barnehagen arbeider med kontinuerlig. Det betyr at vi ikke kan karakterisere en skole som inkluderende eller ikke, men som mer eller mindre inkluderende. Samtidig kan en skole/barnehage være inkluderende på noen områder, og mindre inkluderende på andre.

David Mitchell har samlet og gjennomgått over 2000 internasjonale forskningsartikler som beskriver undervisning av elever med særskilte behov, og ut fra dette har han gjort en analyse av hva som skal til for å realisere inkluderende undervisning. Han beskriver arbeid med inkludering som en mega-strategi eller en strategi som består av flere komponenter. (Les mer i Haug, 2017)

David Mitchells formel

$$\text{Inkluderende undervisning} = V + P + 3T + 2A + S + R + L$$

V= visjon

P= plassering

3T = tilpassa planer, tilpassa undervisning, tilpassa vurdering

2A = aksept, adgang

S = støtte

R= ressurser

L= ledelse

Inkluderende undervisning forutsetter ifølge Mitchell arbeid med alle disse komponentene. Disse komponentene som Mitchell framhever som viktige for inkluderende undervisning bygger på skoleforskning, men kan med noen tilpassinger også brukes for å utvikle en inkluderende pedagogikk i barnehager. Mitchell sine komponenter handler om hvordan vi på organisasjonsnivå kan legge til rette for inkluderende læringsmiljøer, det vil si det som omhandler som vil si den objektive siden ved inkludering. Inkludering i praksis innebærer også å sørge for at barnets og elevens synspunkter blir lyttet til, og tatt hensyn til i utforming av det pedagogiske tilbudet.

Utdypende om David Mitchells ti faktorer

Les om David Mitchells ti faktorer i barnehagen og i skolen.

Oversikt over David Mitchells ti faktorer

Inkludering forutsetter en felles visjon om inkludering, og at alle forplikter seg til å handle ut fra en felles bakenforliggende filosofi om inkludering.

Ledelsen på ulike nivåer arbeider for å implementere skolens/ barnehagens felles visjon, og arbeider for å utvikle en inkluderende kultur sammen med sine ansatte.

Inkludering innebærer at alle som er tilknyttet barnehagen eller skolen viser aksept for at alle har sin naturlige plass i **felleskapet**. De viser i handling at de verdsetter mangfold, og ser på forskjellighet som en ressurs.

I **inkluderende læringsmiljøer** tilpasses de pedagogiske planene til alle barn, med utgangspunkt klassens og avdelingens planer. IOP utarbeides i nær tilknytning til klassens/ avdelingens planer.

Inkludering handler om å tilpasse vurderingen slik at den skjer på måter som **fremmer læring**, støtter opp under gode læringsstrategier, og fungerer som en ledetråd i den enkeltes læringsprosess.

I inkluderende læringsmiljøer **tilpasses de pedagogiske oppleggene** med mest mulig variasjon i arbeidsmetoder innenfor rammene av de ordinære tilbudene. Individuelle tilpasninger skjer med utgangspunkt i eller tilknyttet klassen/ avdelingen.

Inkluderende læringsmiljøer innebærer at den enkelte pedagog har **tilgang til spesialpedagogisk kompetanse** og tilstrekkelig hjelp og støtte for å gi et tilpasset tilbud til alle barn/ elever.

Tilgang på tilstrekkelige ressurser er viktig for å realisere inkludering. Det gjelder både personalressurser, kompetanse, tidsressurser, teknologi og materielle ressurser.

Plassering: I inkluderende læringsmiljøer har alle tilgang til jevnaldergruppa i sitt lokale miljø. De pedagogiske tilbudene organiseres fleksibelt, med ulike gruppesammensetninger, samtidig som individuelle behov blir ivaretatt.

Adgangsforhold: Inkluderende barnehager og skoler er tilrettelagt gjennom universell utforming, slik at alle kan delta i felles undervisning og aktiviteter.

Les mer om inkludering i faglitteraturen:

Haug, P. (2003). Har spesialundervisninga ein plass i skulen for alle? Nordisk tidsskrift for spesialpedagogikk, 81(2), 86-94.

Haug, P. (2017). Spesialundervisning : innhald og funksjon. Oslo: Samlaget.

Mitchell, D. (2014). Hvad der virker i inkluderende undervisning : evidensbaserede undervisningsstrategier. Frederikshavn: Dafolo.

Mitchell, D. (2020). What really works in special and inclusive education : using evidence-based teaching strategies (Third edition. utg.). London

Nilsen, S. (2017). Å møte mangfold og utvikle fellesskap. I Nilsen, S. (red.). Utvikling og mangfold - sett i spesialpedagogisk perspektiv. Universitetsforlaget